

vše přímo nebo nepřímo plyne z Boha, z jehož moci, moudrosti a dobroty roste všechnen svět. Bůh, tajná, nepochopitelná bytost, je centrem světa, nešťastným odvrátem od Boha rozkolísaného. K němu se vrátit, ke Kristu se připojit a do něho se zavinout v resignaci, to jest v odřeknutí se vlastní vůle, rozumu, všech tvorů, sebe sama — to je cesta ke klidu a bezpečí, cesta známá z novoplatonské filosofie a z theosofie současného německého mystika Jakuba Böhmeho i z meditací Mikuláše Cusana. ‚Výhost světu‘ [1633] je pak jeden z nejpesimističtějších projevů odporu k tomuto světu jako k hospodě Satanově, k níž se křesťan obrací směle zády, aby dospíchal do nebeského města.

Za tak velikého soužení, které s sebou nesla úzkost pobělohorských let, nabývá v mysli Komenského — vedle této lahody a klidu v prožívání přítomnosti Boží a vedle úvah o jeho tajemných hlubinách — význačného místa *naděje*. Roste v něm touha po příchodu Kristově. Mluvili jsme již o jeho chiliasmu. Nevypěpává se však očekáváním Kristova příštího království. Je tu vyhlížení po novém slovu Kristově, po novém, nadpřirozeném, na úzkost dneška čerstvě odpovídajícím projevu jeho přítomné, mocné milosti. ‚Truchlivému‘ nestačí útěcha, kterou mu dává Rozum, ale ani útěcha Víry, jež se pak ujímá slova. Teprve Kristus má uspokojivou odpověď. Komenský tu dává Kristu promlouvat, jako již v ‚Listech do nebe‘ tím, že tlumočí jeho slovo sdělené v bibli, a to i ve Starém Zákoně. Možnost, že by Bůh sesílal lidem nějaké nové poselství — snad skrze anděly — zprvu odmítal. Ale myšlenka na nový hlas Boží byla v té době běžná. Když Komenský cestoval [1625] Lužicí do Lešna, aby tam připravil přijetí bratrským vyhnancům, poznal *prorocství* koželuha Křištofa Kottera ze Sprotavy, jenž oznamoval, že brzy padne vláda Antikristova a Čechy budou osvobozeny. Kotter našel tolik víry, že jej pozval k rozhovoru braniborský kurfiřt, a superintendent ve Frankfurtě n. Odrou se neodvážil jeho *prorocství* zamítnout. Komenský změnil odpor k novodobým *prorocstvím* v radostný souhlas, neodolal sladké naději, přeložil Kotterovy výroky do češtiny. I senior Cyril je četl s radostí. Úsudky čtoucí se ovšem tříštily, ale Komenský se již nedovedl vybavit

z důvěry k tomuto a pak i k jiným prorokům, subjektivně o svém božském poslání přesvědčeným. Bůh přece je Bůh živý; jak by přestal mluvit k lidem? Je dobrý, zachycuje lidi blízké zoufalí zjevením své vůle a svých brzkých činů. Je ovšem třeba prosit o vedení Duchem svatým, aby věrné křesťany naučil rozpoznávat zjevení skutečně božská od domnělých, kterými lidi svodí Satan. Tak uvažoval Komenský. Krásný opis *prorocství* donesl na přání emigrantů králi Fridrichovi do Haagu. Ještě ke konci pobytu v Čechách před odchodem do Lešna [1628] byl Komenský svědkem chorobných stavů, jimž podléhala Kristina Poniatovská, dcera bratrského kněze polského původu, a v nichž prorokovala o příštím osudu a vyproštění církve. Lékaři shledávali původ vidění v dívčině chorobě. Komenský věřil v jejich božský původ a bděl nad jejich zápisy.

Vedle útěchy, kterou mu dávala taková naděje v obrát věcí, těžil ze zjevení podněty k nové aktivitě, která jej neobyčejně proslavila. Má-li být církvi a světu pomozeno, až přijde slíbený mír, z útrap způsobených válkou a z jejich mravních následků, je třeba připravovat lepší budoucnost lepší výchovou a nápravou škol. Z podnětu daného knihou Eliáše Bodina vypracoval svou *„Didaktiku“*, určenou zprvu učitelům českým pro dobu nové svobody vlasti. Komenského pedagogika je veskrze zbožná. Všecko vyučování má být založeno v Bohu a k Bohu vést. Není dokonalosti beze zbožnosti. Člověka pak lze vychovat, protože v něm i po pádu zůstal dobrý kořen, schopný obrody z milosti Kristovy. Dítě je od základu méně porušené než dospělý člověk. Hříšnost roste spíše ze špatného příkladu a ze zanedbání správné výchovy, než že by tkvěla v porušenosti, dané prvotním pádem člověka a dědičným hříchem. Správnou cestou může být člověk přiveden k skvělému rozvoji. Později tak soudili osvícenci se svým důrazem na mohutnost lidského rozumu a mravní vůle. Budou pak mluvit na rozdíl od Komenského o schopnostech člověka bez pomyšlení na spasení v Kristu, bez něhož nemá pro Komenského život ceny.

Jako vyhnanec učil Komenský na lešenské škole, jejímž se stal za čas ředitelem, a znamenitě ji povznesl. Vůbec se mu Lešno stalo domovem. Náležel do kruhu tamních duchovních, tam na-